

AZ OTTHONI MUNKA ÉS A TELJES ÉLET*

SEBŐK CSILLA – SIK ENDRE

A teljes életnek akár a sűrűségét, akár a hosszát nézzük az ún. mellékélet aránya a teljes életen belül nem elhanyagolható. Ennek felismerésével az időfolyam párhuzamos méréséből származó adatok elemzése lehetővé teszi a lakosság életvitelének jobb megismerését, így a háztartási termelés pontosabb becslését is. E tanulmány keretében megvizsgáljuk, hogy milyen szocio-demográfiai tényezők növelik, illetve csökkentik a fő- és mellékélet hosszát és sűrűségét, illetve, hogy e társadalmi tényezők minként hatottak az élet így felfogott párhuzamosságára 1986-tól 2000-ig.

Áttekintjük, hogy mennyiben tér el egymástól a fő- és mellékéletben végzett tevékenységek összetétele és hogy az élet párhuzamossága e két dimenziójának összekapcsolódásakor milyen tipikus élethelyzetek, azaz tevékenységkombinációk állnak elő.

Különös figyelmet fordítunk az otthoni munka mellékéletbeli szerepére, és választ keresünk arra a kérdésre, hogy milyen mértékű az otthoni munka alulbecslése és mely társadalmi csoport otthoni munkája válik láthatatlanná akkor, ha csupán a főéletbeli munka mennyiségét elemezzük.

TÁRGYSZÓ: Időmérleg. Háztartási termelés. Életmód.

Az idő múlását a modern axióma lineárisnak tételezi, amiből az is következik, hogy azonos hosszúságú elemi egységekre bontható, amelyek egymásba kapcsolódva egyetlen végtelen hosszúságú (és egyirányú) folyamatot alkotnak. Az időmérlegnaplón alapuló időmérleg-vizsgálat nem csupán elfogadja ezt a linearitást, de az időmérlegek nemzetközileg standard formájának elkészítésével meg is erősíti ennek igazát. Az időmérleg-vizsgálatok fejlettebb formái ennél többet is tesznek. Minthogy az időmérlegnaplók sok esetben nemcsak egy, hanem két tevékenység egyidejű végzését is megengedik, lehetővé teszik, hogy az idő folyamatát az egységnyi idő alatt végzett párhuzamosan többféle tevékenység alapján ne egyetlen, hanem legalább két, egymással párhuzamosan múltó dimenzióként fogjuk fel. A párhuzamosan telő időnek ezt a két folyamatát a továbbiakban az időmérlegnaplóban fő- és melléktevékenységeknek nevezett cselekvések alapján „fő- és mellékéletnek”, együttesen pedig (az alvásidő elhagyásával) „teljes életnek” nevezünk. A teljes élet hossza tehát az ébren töltött fő- és mellékélet együttes hossza. Sűrűsége pedig az ébren töltött idő alatti fő- és melléktevékenységek együttes száma. Másként ebben a vizsgálati keretben az *élet* fogalma nem a születés és a halál közti „longitudinális” törté-

* A tanulmány a T 033042 sz. OTKA-kutatás támogatásával készült.

nést, de nem is annak minőségét (jó, értékes, gazdag stb.), hanem az év egy átlagos napján megélt események összes időmennyiségének hosszát és sűrűségét fejezi ki.

A tanulmány alapfogalmait néhány példával szeretnénk életszerűbbé tenni. Két alapfogalmunk: az idő párhuzamossága és az élet teljessége. Mint az majd a párhuzamos idő és a teljes élet szerkezetéről szóló fejezetben részletesen olvasható lesz, az ún. fő- és mellékélet szerkezete igencsak eltérő. A főéletben sokféle tevékenységet végzünk: pénzt keresünk, házimunkát végzünk, pihenünk, tisztálkodunk, tévözünk stb.; ezzel szemben a mellékéletben csupán háromfélét: beszélgetünk, rádiót hallgatunk és tévét nézünk. Mint látható, ugyanaz a tevékenység, például a tévözés, része lehet a fő- és melléktevékenységnek is.

Hogy mégis mennyire eltérő a fő- és a mellékélet szerkezete, azt mi sem mutatja jobban, minthogy a két leggyakrabban végzett tevékenység a főéletben egy átlagos nap éber óráinak¹ 46 százalékát teszi ki (munka és médiafogyasztás), ezzel szemben a mellékéletben a leggyakrabban végzett két tevékenység aránya az ébren töltött idő 89 százalékát foglalja el. Ennek túlnyomórésze a beszélgetés (70%), a többi a médiafogyasztás.

A fő- és mellékélet szerkezete akkor is nagyon eltérő, ha nem a tevékenységek hosszát, hanem a tevékenységek gyakoriságát (azaz sűrűségét) vizsgáljuk. A főélet két leggyakrabban végzett tevékenysége (38 és 23 százalék) a fiziológiai szükségletek kielégítése (ami a személyes higiénia és az étkezés tevékenységeit foglalja magában) és a háztartási munka. A mellékéletben továbbra is a beszélgetés és a médiafogyasztás uralkodik (70 és 21 százalék). Míg tehát főéletünk hosszú munkavégzésből és tévénézésből, illetve gyakori (de rövid ideig tartó) biológiai és háztartási tevékenységekből áll, addig a mellékéletben beszélünk, beszélünk, beszélünk és tévözünk.

Ebből következően a teljes élet tipikus szituációi általában a következők lehetnek:

- munka közben beszélgetünk a kollégákkal, vagy/és rádiózunk
- tévénézés közben megvitatjuk a látottakat (például híreket a párunkkal, egy rajzfilm tanulságait a gyermekekkel),
- főzés közben rádiózunk vagy/és a gyereket neveljük,
- evés közben tévözünk vagy tévözés közben eszünk (iszunk).

Felfogásunk szerint a párhuzamos tevékenységek között nincs alá- és fölérendeltség. Ami az időmérlegnaplóban főtevékenységként jelenik meg, nem fontosabb, mint ami melléktevékenységként van feltüntetve. Azaz a teljes élet azért (is) teljes, mert egyidejűleg sokféle dolog történhet velünk és általunk. Ezért tartjuk elméletileg jogosnak, hogy fellazítsuk a főtevékenység-alapú időmérleg-elemzés szentnek és sérthetetlennek tekintett „egy nap 24 órából áll” elvét. Úgy véljük, hogy a mellékéletben beszélgetve, legalább olyan fontos hatással lehetünk a körülöttünk élőkre, mint ha ugyanezt a főéletben tesszük. Hiszen a gyerek egy vasalás közben elhallott szülői megjegyzés nyomán juthat olyan gondolatokra, melyek egész életére kihathatnak, egy autózás közben megtanult angol lecke egy majdani EU-s karrier kiindulópontja lehet, egy tévözés közbeni összeveszés egy házasság felbomlásának folyamatát indíthatja el, és így tovább. De ha nem a fentiekhez hasonló „különleges eseményekre” gondolunk, csupán olyanokra amelyek időigénye amúgy csekély, akkor is felfoghatjuk a mellékélet hatalmas beszélgetésmennyiségét úgy,

¹ Mivel az alvásidő alatt az időmérleg nem tette lehetővé melléktevékenység végzését, ezért a fő- és a teljes élet elemzése során is kizártuk az elemzésből az alvásidőt.

mint az egyén társadalmi kapcsolatainak ápolására fordított időt, amiből emberi és kapcsolati tőke termelődik, melyek legalább olyan fontosak a mindennapi életben, mint a főéletben végzett munkával szerzett pénztőke.

A TELJES ÉLET SŰRŰSÉGE ÉS HOSSZA 2000-BEN

A teljes élet sűrűségét, avagy hosszát nézve, a mellékélet aránya a teljes életen belül nem elhanyagolható. Az összes tevékenység kevesebb mint harmada (28 százalék), az összydő közel harmada (31%) a mellékéletben játszódik le.² Másként, az év egy átlagos napján körülbelül 15 órát át ébren levő magyar lakosság, ha mellékéletüket is figyelembe vesszük, átlagosan 22 órát él meg aktívan.

1. tábla

A fő-, a mellék- és a teljes élet sűrűsége és hossza*

Jellemző	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
Átlag	21,5	8,5	30,0	921	424	1345
Medián	21,0	8,0	29,0	930	405	1320
Módusz	21,0	7,0	26,0	900	0	1350
Szórás	5,8	4,8	9,2	105	248	291

* Alvás nélkül, az év egy átlagos napján, 2000-ben.

Ugyanez az összefüggés az év egy átlagos napjának sűrűsége esetében azt jelenti, hogy a naponta átlagosan végzett 30 tevékenység közel harmadát a lakosság egy főtevékenység mellett („mellékesen”) végzi.

A párhuzamos idő két típusa eltérően oszlik meg a népességben. A táblában látható, hogy míg a főtevékenység mediánja és módusza közel esik az átlaghoz, addig a melléktevékenység módusza (különösen az idő hosszának módusza) sokkal alacsonyabb az átlagnál, továbbá az átlaghoz képest a melléktevékenység szórása sokkal nagyobb, mint a főtevékenységé.³ Mindez arra utal, hogy a főtevékenység normális eloszlásával ellentétben a melléktevékenységek más eloszlást mutatnak. Míg a tevékenységszám esetében a fő- és mellékélet egyaránt normális eloszlású, addig a tevékenységek hossza esetében azt látjuk, hogy a főélet koncentrált normális eloszlású, a mellékéleté szinte lineáris.

A teljes élet és az idő tagolódása

Mielőtt a fő- és mellékélet társadalmi természetét a szokásos szocio-demográfiai változók mentén vizsgálnánk, megnézzük, hogy tapasztalhatók-e eltérések a párhuzamos idő és a teljes élet sűrűsége és hossza között attól függően, hogy milyen évszakban, a hét

² Mivel a melléktevékenységhez a főtevékenység teljes időtartama hozzátartozik, ezért a melléktevékenységekre fordított idő felülbecsült.

³ A főélet szórása a sűrűség és a hossz esetében az átlag 27, illetve 11 százaléka. Ugyanez a két érték a mellékélet esetében valamivel 50 százalék felett van (56 és 58 százalék).

mely napján, illetve milyen időjárás viszonyok között került sor az időmérleg-felvételre. A kérdés tehát az, hogy az idő tagolásának „naptári dimenziói” és az időjárás hatnak-e a párhuzamos idő és a teljes élet hosszára és sűrűségére: Vajon „többet élünk”-e

- amikor hosszabb ideig van világos (nyáron),
- amikor a nap nagy részét nem kell a munkahelyen tölteni (a hétvégén vagy ünnepnapokon),
- amikor az időjárás kellemes?

Az évszakok hatása az élet sűrűségére erősebb, mint annak hosszára. (Lásd a 2. táblát.) Életünk – s e téren nincs eltérés életünk fő- és mellékterfele között – összfel tagolódik a legtöbb, nyáron a legkevesebb részre. Vagyis összfel élünk a legsűrűbben, nyáron a leglazábban. A tavasz a nyárhoz, a tél az őszhöz áll közelebb (az előbbi az évi átlag alatt, az utóbbi e fölött van). Tehát az adatok megerősítik azt a mindennapi tapasztalatot, hogy életünk évszakok szerint két részből tevődik össze, a lazább nyári-tavaszi és a sűrűbb őszi-téli időszakból.

2. tábla

*A fő-, a mellék- és a teljes élet sűrűsége és hossza évszakok szerint**

Évszak	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
Tavaszi	21,3	8,2	29,5	921	408	1329
Nyár	20,7	8,2	28,9	922	431	1353
Ősz	22,0	9,0	31,0	931	433	1364
Tél	21,8	8,7	30,5	910	422	1332
<i>Együtt (átlag)</i>	<i>21,5</i>	<i>8,5</i>	<i>30,0</i>	<i>921</i>	<i>424</i>	<i>1345</i>
<i>F-érték</i>	109	81	124	73	21	34

* Alvás nélkül, az év egy átlagos napján, 2000-ben.

3. tábla

*A fő-, a mellék- és a teljes élet sűrűsége és hossza a hét napjai szerint **

A hét napjai	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
Hétfő	21,7	8,5	30,2	924	411	1335
Kedd	21,6	8,3	30,0	928	404	1332
Szerda	21,8	8,5	30,3	928	409	1337
Csütörtök	21,8	8,5	30,3	929	410	1339
Péntek	21,9	8,7	30,6	936	427	1363
Szombat	21,1	8,8	29,9	907	436	1343
Vasárnap	20,2	8,5	28,6	874	427	1301
<i>Együtt (átlag)</i>	<i>21,5</i>	<i>8,5</i>	<i>30,0</i>	<i>921</i>	<i>424</i>	<i>1345</i>
<i>F-érték</i>	61	5**	24	257	13	31

* Alvás nélkül, az év egy átlagos napján, 2000-ben.

** Az *F-érték* $p=0,0001$ szinten nem szignifikáns.

Az említett két részre tagolódo év modellje ugyanakkor nem érvényes életünk hosszának alakulására. A legtöbbet ősszel és nyáron éljük. Ősszel teljes életünk mindkét eleme sokkal hosszabb az éves átlagnál. Ettől eltérően alakul a nyári hosszú párhuzamos élet szerkezete: nyáron inkább mellékéletünk hosszú, a főélet értéke átlag közeli. Télen és tavasszal életünk hossza átlagos, az előbbi esetben a fő-, az utóbbiban a mellékélet valamivel rövidebb a minta átlagánál. Összességében tehát évszakok szerint életünk ősszel tér el legjobban az év többi részétől, ilyenkor többet és sűrűbben élünk. Ezzel szemben nyáron lazábban és inkább a „mellékéletet” éljük.

Az élet sűrűsége szempontjából alig van eltérés a hét napjai között. (Lásd a 3. táblát.) Csupán vasárnap, s akkor is csak a főtevékenységben látható eltérés a minta átlagától, ekkor „fő életünk” kevésbé sűrű, mint a hét többi napjain.

Az élet hossza – s mint az a magasabb F -értékből kitűnik, különösen a főtevékenység esetében – jobban szóródik a hét napjai között, mint annak sűrűsége. Ez azonban nem érvényes a hét első négy napjára, amikor szinte percre azonos hosszán éljük életünk mindkét részét. Ezzel szemben párhuzamos életünk pénteken és szombaton igen hosszú, vasárnap pedig rövid. Mintha a klasszikus hétvége kétféleképpen is megszűnt volna, egyrészt kitolódott (már a péntek sem „sima hétköznapi”), másrészt élesen szétválni látszik a hosszú és sűrű „péntek-szombat” és a rövid és laza vasárnap funkciója (munka (hajtás) szórakozás versus pihenés). A párhuzamos életek hosszát elemezve ez abban érhető tetten, hogy

- a pénteki hosszú teljes élet hosszú fő- és mellékéletet is jelent,
- szombaton csak a mellékélet hosszú,
- a vasárnapi teljes élet rövid mégpedig azért, mert a főélet hossza jóval kisebb, mint a mellékélet átlagnál valamivel nagyobb mértéke.

Az időjárás hatása az élet sűrűségére és hosszára elhanyagolható. Az időjárás három összetevőjének (hőmérséklet, csapadék, napsugárzás) elemzése esetében egyetlen eltérés érdemel csupán említést: melegebb időben kicsit lazábban és hosszabban élünk.

Összességében megállapítható, hogy a hétköznapi és a „hosszú hétvége” három napja között tapasztalható eltéréseket, illetve némi évszakhatást leszámítva a „naptári” idő, illetve az időjárás nem befolyásolja érdemlegesen az élet sűrűségét és hosszát.⁴

A teljes élet és a társadalmi csoportok

Mivel az egyén időgazdálkodásának elsődleges keretét a modern világban a munka adja, ezért először azt mutatjuk be, hogy a munka végzése, illetve annak hiánya miként hat a párhuzamos idő sűrűségére és hosszára. Ünnepeken valamivel „sűrűbben” él az ember, s ez zömmel a mellékélet nagyobb sűrűségének köszönhető. (Lásd a 4. táblát.) Személyes és családi ünnepen majdnem fél órával meg is hosszabbodik az élet, s ez ugyancsak elsősorban a mellékélet meghosszabbodásának eredménye. Egyházi és hivatalos ünnepeken (lévén ezek munkaszüneti napok) a főélet rövidülése okozza, hogy a hosszabb mellékélet ellenére csak kisebb mértékben hosszabb a teljes élet az átlagosnál.

⁴ Ezt annak ellenére állítjuk, hogy statisztikai értelemben minden szignifikáns eltérés jelentősnek tekintendő. Csakhogy – mint ahogy azt már az eddig bemutatott táblák is jelzik – a nagy elemszám miatt igen kicsi (néhány perces) eltérések is szignifikáns F -értékeket eredményeznek. Éppen ezért ezek közül csak azok elemzésére fektettünk súlyt, ahol józan paraszti ésszel is felfogható (mondjuk minimum negyedórás) eltéréseket tapasztalunk az átlag és az adott kategória egyes értékei között.

4. tábla

A fő-, a mellék- és a teljes élet sűrűsége és hossza a vizsgált nap munka- vagy szabadnap jellege szerint

A nap jellege	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
<i>Együtt (átlag)</i>	21,5	8,5	30,0	921	424	1345
Személyes ünnep	21,9	9,3	31,2	926	467	1393
Családi ünnep	21,6	9,1	30,7	924	458	1382
Egyházi ünnep	21,3	9,1	30,4	890	447	1337
Egyéb ünnep	20,9	9,0	29,9	893	452	1345
Munkanap	21,5	8,4	29,9	919	414	1333
F-érték	2*	16	4*	33	16	11

* Az F-érték $p=0,0001$ szinten nem szignifikáns.

A gazdasági aktivitás erősen hat a párhuzamos idő és a teljes élet sűrűségére és hosszára.

5. tábla

A fő-, a mellék- és a teljes élet sűrűsége és hossza gazdasági aktivitás szerint

Gazdasági aktivitás	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
<i>Együtt (átlag)</i>	21,5	8,5	30,0	921	424	1345
Foglalkoztatott	21,4	8,9	30,3	950	463	1413
Dolgozó nyugdíjas	22,3	8,3	30,6	942	419	1361
Nyugdíjas	21,2	7,3	28,5	881	343	1224
Rokkant nyugdíjas	21,2	8,2	29,4	898	406	1304
Gyesen, gyeden levő	27,4	13,0	40,4	928	492	1420
Munkanélküli	22,0	9,2	31,2	910	454	1364
Segélyezett	22,3	9,6	31,9	907	443	1350
Háztartásbeli	24,2	10,4	34,6	918	449	1367
Tanuló	20,1	8,0	28,1	896	385	1281
Egyéb eltartott	19,9	8,4	28,3	886	490	1376
F-érték	148	189	199	379	190	348

A teljes élet sűrűségéből és hosszából a megkérdezett foglalkozási viszonya szerint a következő életváltozatok bontakoznak ki.

1. Nagyon sűrű az élete (oly módon, hogy a mindkét párhuzamos időelem esetében magas a sűrűség mértéke) és a teljes élete is hosszú (s különösen a mellékélet hossza kiugró) az ébren töltött teljes élet majdnem eléri a napi 24 órát, tehát mintha alvás nélkül élnék végig a teljes napot) *a gyesen, gyeden levő nőnek*. A (kis)gyermek (közel)léte láthatóan erősen szabdalja és meg is nyújtja az anya életét. A fentiek – némileg kisebb mértékben – érvényesek a *háztartásbeli* életére is.

2. *A foglalkoztatottak* napja átlagos sűrűségű, de igen hosszú, aminek egyaránt forrása a fő- és a mellékélet meghosszabbodása. Az, hogy az átlagosnál hosszabb élet egyszer-

smind nem sűrűbb, s hogy a párhuzamos élet mindkét eleme közel azonos mértékben nőtt, arra utal, hogy a munkahely léte harmonikusan nyújtja az életet, s nem növeli annak szabadságát. Kérdés, hogy ez a tapasztalat nem az időmérlegnapló kialakításának nem szándékolt mellékterméke-e?

3. Az *eltartottak* főélete rövid és tagolatlan, de mellékéletük olyan hosszú, hogy emiatt összességében a teljes élet is körülbelül félórával hosszabb az átlagosnál. Ugyanis az eltartottak többet alszanak, de amikor ébren vannak, akkor életük hosszabb (de nem sűrűbb) mint a többieké.

4. A *dolgozó nyugdíjas* élete egyetlen ponton tér el az átlagtól, főélete hosszabb az átlagosnál.

5. A szakirodalom alapján azt váránk, hogy a *munkanélküli és a segélyezett élete* tagolatlanabb (üres, nem történik vele annyi esemény, mint azzal, aki a munka világában is benne él), s rövidebb (többet alszik) az átlagosnál. E két csoportra az jellemző, hogy miközben teljes életük sűrűsége átlagos (sőt annál inkább egy kicsit sűrűbb is), addig főéletük rövidegét ellensúlyozza mellékéletük hosszabb volta.

6. A *nyugdíjasok és a tanulók* teljes élete rövidebb az átlagosnál. Közülük a rokkant nyugdíjasok és a tanulók esetében kisebb az eltérés az átlagostól, és az élet sűrűségének és hosszának valamennyi eleme viszonylag kis mértékben marad el az átlagtól. A nyugdíjasok esetében a fenti arányosság egy szempontból nem érvényesül, mellékéletük kiugró mértékben tagolatlan és rövid. A nyugdíjas lét az idő tagolatlanabbá (eseménytelené) válásán és a második élet eltűnésén keresztül rövidíti a teljes életet.

Az *aktív* társadalmi csoportok életének sűrűségét és hosszát kissé részletesebben vizsgálva nem tapasztalunk erős hatásokat, de a fenti típusokon belül változatokat találunk.

a) Az, hogy egy aktív dolgozó dolgozik vagy sem, egyáltalán nem befolyásolja az élet sűrűségét, de erősen befolyásolja annak hosszát. Egy ledolgozott nap főélet esetében a közel másfél órával, a mellékélet félórával hosszabb egy le nem dolgozott napénál. Az, hogy a napi másfél órával hosszabb főélet még egy egységgel sem növeli meg a ledolgozott nap sűrűségét, ismét arra utal, hogy a munkaidő alig tagolódik az időmérlegben. Ez a ledolgozott nap esetében azt eredményezi, hogy a munkahelyi lét nagyobb eséllyel és mértékben jelenik meg a főéletben, mint a mellékéletben.

b) A műszakrend hatása az élet sűrűségére és hosszára elenyésző, egyetlen műszakrend tér el erősen az összes többitől: a 24 órás szolgálatot teljesítőké. Az ilyen műszakrendben élők élete kevesebb eseményt tartalmaz, mint az átlag, noha annál több mint másfél órával (amihez a párhuzamos idő mindkét része azonos mértékben járul hozzá) hosszabb. Ezek az emberek tehát az átlaghoz képest sokat, de eseménytelenebbül élnek.

c) A dolgozók dologtalanul eltöltött napjainak sűrűsége és hossza sem tér el az átlagtól nagymértékben. A betegség és a szabadság értelemszerűen egymás ellentétei, a betegség „kiüríti” és megrövidíti, a szabadság ha sűrűbbé nem is, de hosszabbá teszi az életet, különösen a mellékéletet.

Miután áttekintettük az egyén életének sűrűségét és hosszát közvetlenül befolyásoló munkának (és hiányának) hatását, áttérhetünk a társadalmi helyzet alapváltozóinak hatásaira.

Mind a nem, mind az életkor erősen befolyásolja a teljes élet valamennyi dimenzióját. A férfiak a nőknél valamivel hosszabb és sokkal kevésbé sűrű életet élnek. A sűrűség esetében tapasztalt kiugró érték ismét feltehetően a munkahelyi és az otthoni élet

időmérlegnaplóban való eltérő tükröződésének mellékhatása (amennyiben a férfiak között sokkal magasabb a foglalkoztatottak és az iskolások aránya, életüknek munkahelyi és iskolai részét azonban nem engedi részekre bontani az időmérlegnapló).

Ha korcsoportonként vizsgáljuk a párhuzamos idő és a teljes élet sűrűségét és hosszát előbb növekvő, majd csökkenő értékeket (haranggörbét) kapunk. A legsűrűbb élete a 30–41 éveseknek, a legrövidebb a 15–23 és a 67–84 éveseknek van. A főélet sűrűsége a mellékélet sűrűségénél korcsoportonként kevésbé tér el de némileg eltér a két idő korcsoportonkénti megoszlása: míg a főtevékenység csak a legfiatalabb (15–23 éves) és a legidősebb (67–84 éves) korosztályban marad szignifikánsan az átlag alatt, addig a melléktevékenység esetében a legfiatalabbak életének sűrűsége átlagos, de már 60 év fölött elkezdődik a mellékélet sűrűségének átlag alá csökkenése.

A teljes élet hosszának legmagasabbak az értékei a 30–47 évesek kategóriájában, tehát a munkaképes életkor közepén, a legalacsonyabbak pedig a 60 év feletti generációjában. A fő- és mellékélet esetében ez a trend némileg eltérően alakul. Egyfelől a főélet egy korosztállyal tovább, 30–53 év között hosszabb az átlagosnál, másfelől nem csupán a 60 év feletti, hanem a 15–23 évesek főélete is rövidebb az átlagosnál. A melléktevékenység esetében két korosztály értékei kiugróan magasak, illetve alacsonyak: a 30–35 évesek napi 8 óra, a 74–84 évesek ezzel szemben 5 óra mellékéletet élnek.

A teljes élet sűrűsége és hossza kevésbé tér el térbeli dimenziók szerint. Az adatok szerint a Nyugat-Dunántúlon és az Észak-Alföldön élők sűrűbben, de viszonylag röviden élnek, a megyeszékhelyen az átlagosnál sűrűbb s hosszabb az élet, a közepes nagyságú településeken élők teljes élete viszonylag hosszabb, ami elsősorban annak tudható be, hogy a legkisebb és legnagyobb településeken élők mellékélete rövidebb. Ezeket az összefüggéseket nem szükséges részletesebben elemezni, hiszen egyfelől gyengék, másfelől feltehetően más demográfiai és szociológiai tényezők (például az életkor) térbelileg eltérő összetételére vezethetők vissza.

A legalacsonyabb iskolai végzettségűek eseménytelen és rövid fő- illetve mellékélete esetében is feltehető, hogy részben az életkor hatásai tükröződnek. Az értelmiségi élet a legsűrűbb, a gazdák mellékélete a legeseménytelenebb és a legrövidebb. Az önállók mellékélete hosszú, miközben az élet és az idő sűrűségének és hosszának többi jellemzői átlagosak vagy enyhén átlag alattiak.

A 6. táblában korábban egymástól elkülönülten elemzett hatások együttes megjelenését mutatjuk be.⁵

Két olyan vonása van a párhuzamos idő és a teljes élet sűrűségének és hosszának, amely minden tekintetben érvényesül.

- az iskolai végzettség növekedésével az idő és az élet sűrűbb és hosszabb lesz,
- az öregedés üresebbé és rövidebbé teszi az időt és az életet.

A nem (férfi-nő) ellentétesen hat az élet sűrűségére és hosszára. A férfi lét csökkenti az idő és a teljes élet sűrűségét, de növeli annak hosszát. Településtípus szerint vizsgálá-

⁵ A táblában szereplő regressziós modell nem tartalmaz minden változót, ami az időmérleg kérdőíveiben fellelhető és amikről feltételezhetjük, hogy kihat a teljes élet sűrűségére és hosszára. A modell csupán azokat az alapvető szocio-demográfiai változókat tartalmazza, amelyek hatásait eddig külön-külön vizsgáltuk. Az elemzés célja tehát nem az, hogy a lehető legjobban megmagyarázzuk a párhuzamos idő és a teljes élet társadalmi determináltságának mechanizmusát, hanem csak az, hogy az eddig külön-külön bemutatott alapváltozók átfedő hatásait szétválasszuk.

lódva a megyeszékhelyen látszik az élet és az idő legsűrűbbnek, hiszen mind Budapesten, mind városban vagy falun élni erősen csökkenti az élet sűrűségét. A településtípus nem hat a főélet hosszára, de a mellékélet és a teljes élet hosszát a budapesti lakóhely szignifikánsan csökkenti. A település nagysága a falvak esetében ehhez annyit tesz hozzá, hogy a legkisebb falvakban élni sűrűbbé teszi a főéletet és rövidebbé a mellék- és a teljes életet.

6. tábla

*A fő- és melléktevékenységek számát és hosszát meghatározó társadalmi tényezők
(OLS regresszió, N=43142)*

Megnevezés	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
Korrigált R^2 (százalék)	10	7	11	9	5	8
Nem (nő=0)	-0,23	-0,11	-0,20	0,03	0,02*	0,03
Budapest	-0,06	-0,10	-0,09	0,01*	-0,06	-0,05
Város	-0,06	-0,06	-0,07	0,01*	-0,02*	-0,01*
Falu	-0,05	-0,03*	-0,05	0,02*	-0,01*	0,00*
Lakosság száma						
max. 500 fő	0,06	-0,03*	0,02*	-0,01*	-0,05	-0,05
500–1000 fő	0,02	0,00*	0,01*	0,01*	0,01*	0,00*
1000–2000 fő	0,02*	0,00*	0,01*	0,02*	0,00*	0,00*
OSZA	0,07	0,05	0,07	0,06	0,01*	0,03
Fiatal 1	-0,09	-0,02*	-0,06	-0,07	0,01*	0,00*
Fiatal 2	-0,03*	-0,01*	-0,02*	-0,04	0,00*	-0,01*
Fiatal 3	0,03	0,06	0,05	-0,02*	0,03	0,01*
Fiatal 4	0,01*	0,03	0,02*	0,00*	0,01*	0,01*
Öreg7	0,00*	-0,02*	-0,01*	-0,02*	-0,02*	-0,03
Öreg8	-0,02*	-0,04	-0,03	-0,05	-0,05	-0,06
Öreg9	-0,04	-0,08	-0,06	-0,07	-0,08	-0,09
Öreg10	-0,07	-0,10	-0,10	-0,11	-0,11	-0,13
Háztartásbeli	0,04	0,04	0,05	-0,02*	0,01*	0,00*
Munkanélküli	0,03	0,01*	0,02*	-0,07	0,00*	-0,03
Dolgozó nyugdíjas	0,03	0,01*	0,02*	0,00*	0,00*	0,00*
Eltartott	-0,02*	0,00*	-0,01*	-0,06	-0,01*	-0,04
Rokkant nyugdíjas	0,01*	0,01*	0,01*	-0,11	-0,04	-0,07
Gyesen, gyeden levő	0,13	0,12	0,15	0,02*	-0,02*	-0,01*
Tanuló	0,00*	-0,02*	-0,01*	-0,10	-0,11	-0,13
Nyugdíjas	0,03*	0,00*	0,02*	-0,15	-0,06	-0,11

* A cellák a β értéket (sztdenderizált regressziós együttható) tartalmazzák. Ha ennek értéke nem szignifikáns $p=0,0001$ szinten akkor ezt csillaggal jelöljük.

Megjegyzés. A változók: OSZA= a befejezett iskolai osztályok száma, amelynek értéke 0 és 20 között mozoghat. A fiatal 1,2,3,4 és az öreg 7,8,9,10 változók a korosztály megfelelő korcsoportjára utalnak. A modell referenciacsoportjai a nagyobb lélekszámú településen, a megyeszékhelyen élők, a középkorúak és az alkalmazottak.

A korábbi megállapítással szemben (mely szerint az öregség a kor előrehaladtával fokozódó mértékben üresebbé és rövidebbé teszi az életet), a fiatalság eltérő módon hat az idő és az élet alakulására. A két legfiatalabb korosztályba tartozni rövidíti és tagolatlanabbá teszi a főéletet, de a mellékélet sűrűsége és hossza nem csökken. A másik két (idősebb) fiatal korosztály esetében a mellékélet válik sűrűbbé.

A gazdasági aktivitás szerint megállapítható, hogy az otthoni munka végzéséért leginkább felelős aktivitási csoportokba tartozni (gyesen gyeden lévők, háztartásbeliek, nyugdíjasok és munkanélküliek) növeli a főélet, s az első két csoport igen erősen a mellékélet sűrűségét. Ezzel szemben ezen csoportok, továbbá a tanulók és az eltartottak életének hossza rövidebb vagy változatlan marad, hosszabb csak a modellben látenszen szereplő foglalkoztatottak élete lesz.

Összefoglalóan megállapítható, hogy míg az élet a nagyvárosi (de nem budapesti) iskolázott, fiatal-középkorú s elsősorban gyesen gyeden levő vagy háztartásbeli nők esetében a legsűrűbb, addig az élet a Budapesten kívül, különösen a kisfalvakban élő munkahellyel rendelkező, nem öreg és iskolázott férfiak számára a leghosszabb.

A sűrűségére ható tényezők oszlopait összehasonlítva azt találjuk, hogy a párhuzamos élet két térfelének társadalmi meghatározottsága meglehetősen hasonló. Eltérés, egy kivétellel, csak a regressziós együtthatók erősségében látható. Ez az egy kivétel a kistéleplések esetében figyelhető meg: az itt élés növeli a főélet, és csökkenti a mellékélet sűrűségét. Az élet hossza esetében is meglehetősen hasonló a tényezők struktúrája. Két eltérés figyelhető meg: a főélet hosszára nem hat a lakóhely, miközben a mellékélet (és ezért a teljes élet) hosszát erősen csökkenti a budapesti és a kisvárosi lakóhely. A főélet a munkanélküliek és az eltartottak számára rövidebb, de a mellékélet nem.

A TELJES ÉLET HOSSZÁNAK ÉS SŰRŰSÉGÉNEK VÁLTOZÁSA 1986 ÉS 2000 KÖZÖTT

1986 és 2000 között a főélet sűrűsége kismértékben nőtt, a mellékéleté nagymértékben csökkent. Összességében a teljes élet sűrűsége átlagosan napi két eseménnyel vált tagolatlanabbá 1986 és 2000 között.⁶ A párhuzamos idő mindkét eleme, következésképpen a teljes élet hossza is csökkent az elmúlt két évtizedben. Míg a főélet csökkenésének mértéke elhanyagolható, addig a mellékélet csökkenése több mint napi egy óra.

Változott-e a teljes élet sűrűségét és hosszát meghatározó tényezők működése 1986 és 2000 között? Erre a kérdésre oly módon kerestük a választ, hogy az 1986-os időmérlegadatokat alapján is lefutattunk az előzőhöz nagymértékben hasonló regressziós modelleket. (Lásd a 7. táblát.) A modellek a következő összefüggéseket mutatják:

- a női lét minden módon sűrűbbé, a férfi lét ugyanakkor a főéletet teszi hosszabbá;
- a település típusa és nagysága Budapesten eseménytelenebb teszi a főéletet (és kisebb mértékben a teljes életet), városban és kis faluban sűrűbbé teszi a mellék- és a teljes életet;
- az iskolázottság hiánya üresebb és rövidebbé teszi az életet (ne feledjük, ebbe a hatásba a kor nem játszik már bele!), ezzel szemben a közép- és felsőfokú végzettség a fő- és a teljes életet sűrűbbé, a mellék- és a teljes életet hosszabbá teszi;
- a legfiatalabbak főlete üresebb, a többi fiatal korcsoport melléklete (nyilván a gyerekszülés utáni életvezetés miatt) sűrűbbé válik, s ezzel összefüggésben valamennyi fiatal korcsoportban ellentétesen alakul a fő- és a mellékéletre gyakorolt hatás: az előbbi rövidíti, az utóbbit hosszabbítja a fiatal életkor, melynek eredménye az, hogy a teljes élet hosszára látszólag nem is hat a fiatal lét (ami pedig mintegy áthelyezi a főélet egy részét a mellékéletbe, másként szólva, a többlet alvás okozta főéleti veszteséget a mellékélet pótolja);

⁶ Figyelembe véve, hogy az időmérlegnaplóban 2000-ben 44, 1986-ban korlátlan számú tevékenység feltüntetése volt lehetőseég (de a legrészletesebb napló 40 tevékenységet tartalmaz), ezért ez a változás nem tekinthető az eltérő technika következményének.

- az idősebbek élete a kor előrehaladtával egyre üresebb, s a legidősebbeké – az élet minden dimenziójában már – egyre rövidebb is;
- a gyerekek és az otthoni munkák „főállású” gazdasági aktivitási csoportjai (gyesen, gyeden levők és háztartásbeliek) élete sűrű, de a teljes és a főéletük rövid;
- a fő- és a teljes életet a nyugdíjas és tanuló lét is rövidíti, csak a modellben nem szereplő alkalmazotti lét növeli a fő- és a teljes élet hosszát.

Míndez nem tér el lényegesen a 6. tábla alapján írtaktól, tehát az első és legfontosabb következtetés az, hogy alapvetően nem változott a magyar társadalomban az idő és az élet sűrűségének és hosszának mechanizmusa a rendszerváltás során, illetve az eltelt két évtized modernizációs vagy posztmodernizációs folyamatainak hatására.

Kisebbségek azonban vannak. Így például:

- 1986 és 2000 között gyengült a modellek magyarázóértéke, ami arra utal, hogy a mai világban bonyolultabbak a függő és a független változók közötti összefüggések;
- változott a városban és a kisebb falvakban élők élete, amennyiben ezekben a „kisvilágokban” régebben sűrűbb volt az élet, azaz a (mellék)élet, mint napjainkban, ami talán a háztáji termelés visszaesésével függhet össze;
- a második legfiatalabb korcsoport életének sűrűsége hasonult a legfiatalabb korcsoportéhoz, mert az iskolába járásnak ez a hatása a tanulmányokat folytatók életkorának kitolódásával a 24–29 évesek generációjában is megjelent.

7. tábla

*A fő-, mellék- és teljes élet sűrűségét és hosszát meghatározó társadalmi tényezők 1986-ban
(OLS regresszió, N=39617)**

Megnevezés	Sűrűség (a tevékenységek száma, esetszám)			Hossz (a tevékenységek hossza, perc)		
	Főélet	Mellékélet	Teljes élet	Főélet	Mellékélet	Teljes élet
Korrigált R^2 (százalék)	13	10	14	12	4	9
Nem (nő=0)	-0,26	-0,18	-0,25	0,03	-0,01*	0,01*
Budapest	-0,05	-0,00*	-0,03	0,01*	-0,01	0,00*
Város	0,02*	0,03	0,03	-0,01*	0,00*	0,00*
Nagy lélekszámú falu	-0,02*	0,00*	-0,02*	0,00*	-0,02*	0,00*
Kis lélekszámú falu	0,02*	0,03	0,03	-0,02*	0,01*	0,00*
Befejezetlen általános iskola	-0,04	-0,03	-0,04	-0,08	-0,04	-0,07
8 általános iskola	0,00*	0,01*	0,00*	-0,01*	0,01*	-0,01*
Középfok	0,10	0,02*	0,02*	0,00*	-0,01*	-0,01*
Felsőfok	0,04	0,02*	0,03	0,00*	0,04	0,03
Fiatal 1	-0,05	-0,02*	-0,02*	-0,10	0,04	0,00*
Fiatal 2	-0,00	0,05	0,02*	-0,06	0,03	0,01*
Fiatal 3	0,03	0,07	0,05	-0,03	0,03	0,03
Fiatal 4	0,00*	0,03	0,02*	-0,01*	0,03	0,02*
Öreg7	0,03	-0,02*	-0,03	-0,01*	-0,00*	-0,00*
Öreg8	-0,01*	-0,03	-0,02*	0,00*	-0,00*	-0,01*
Öreg9	-0,04	-0,05	-0,05	-0,04	-0,03	-0,04
Öreg10 (max. 80 éves)	-0,09	-0,11	-0,11	-0,13	-0,08	-0,12
Háztartásbeli	0,04	0,03	0,04	-0,07	-0,01*	-0,03
Eltartott	0,01*	0,01*	0,01*	-0,05	-0,01*	-0,03
Gyesen, gyeden levő	0,18	0,12	0,17	-0,01*	-0,01*	-0,02*
Tanuló	0,02*	-0,02*	0,01*	-0,08	-0,10	-0,12
Nyugdíjas	0,04	-0,00*	0,02*	-0,22	-0,08	-0,15

* A cellák a β értéket (sztdenderizált regressziós együttható) tartalmazzák. Ha ennek értéke nem szignifikáns $p=0,0001$ szinten akkor ezt csillaggal jelöljük.

Megjegyzés. A fiatal 1,2,3,4 és az öreg7,8,9,10 változók a korosztály megfelelő korcsoportjára utalnak. A „nyugdíjas” kategória magába foglalja a rokkant és a dolgozó nyugdíjasokat is. A modell referenciacsoportjai a nagyvárosiak, a szakmunkás végzettségűek, a középkorúak és az alkalmazottak.

A PÁRHUZAMOS IDŐ ÉS A TELJES ÉLET SZERKEZETE

Ebben a részben azt vizsgáljuk, hogyan kapcsolódik össze a teljes élet két fele, más-ként kifejezve, hogyan áll össze a napi fő- és melléktevékenységekből az ún. teljes élet (Sebők–Sik [2003] Melléklet 24. tábla).

Tekintsük át, hogy a párhuzamos élet két szegmensében az egyes tevékenységekre fordított átlagidő milyen különbségeket mutat a nemek között.

8. tábla

A 15–84 éves népesség fő- és melléktevékenységre fordított átlagidejének megoszlása nemenként (százalék)

Tevékenység	Főtevékenység			Melléktevékenység			Teljes élet		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
Fizetett munka	29,8	20,2	24,7	0,5	0,2	0,2	20,4	14,0	17,0
Háztartási munka	11,2	26,7	19,4	0,9	3,6	2,1	7,9	19,5	14,0
Közlekedés	6,7	5,7	6,2	0,0	0,0	0,0	4,6	3,9	4,2
Fiziológiai tevékenység	18,8	18,1	18,4	6,9	7,2	7,1	15,0	14,7	14,9
Társas szabadidő	6,8	5,0	5,9	73,3	66,3	69,9	28,0	24,1	25,9
Média	22,0	20,3	21,1	16,4	21,2	19,0	20,3	20,6	20,4
Egyéb szabadidő	4,7	3,9	4,3	2,1	1,4	1,7	3,9	3,2	3,5
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

A főtevékenységet vizsgálva az egyik legfigyelemreméltóbb eltérést a fizetett és a háztartási munkára fordított idő nagyságában találjuk, azaz a nap legnagyobb részét a férfiaknál a fizetett munka, a nőknél a háztartási munka tölti ki. A fiziológiai szükségletek mindkét nemnél az ébren töltött napnak megközelítőleg azonos arányú részét teszik ki. A szabadidős tevékenységek minden kategóriájára a férfiak fordítanak több időt.

A melléktevékenységek esetében leginkább a szabadidős elfoglaltságok vizsgálata jöhet szóba, kizárólag a nőknél figyelhetünk meg jelentősebb háztartásimunka-végzést a mellékletben. Ebben az időmetszetben a férfiak több időt fordítanak a társas szabadidőtöltésre, a nők pedig a tévzésre és a rádióhallgatásra.

A teljes élet két szférája tevékenység összetételének (azaz az elvégzett tevékenységek gyakoriságának) vizsgálata alapján jól látszik, hogy a férfiak leggyakoribb főtevékenysége a fiziológiai tevékenység (úgy mint étkezés, italfogyasztás, öltözködés, mosakodás), majd nagy lemaradással következik a közlekedés, a háztartási és fizetett munka és végül a szabadidős tevékenységek. (Lásd a 9. táblát.) A nőknél szintén a fiziológiai tevékenység a leggyakoribb napi főtevékenység, de majdnem ugyanolyan nagy arányú a háztartási munka is.

Miért tér el a teljes élet szerkezete a tevékenységek gyakoriságának és hosszának vizsgálata szerint? Ennek magyarázata egyrészt az, hogy az egyes tevékenység típusok jellegzetes „magatartással” bírnak, azaz míg a fiziológiai tevékenységek gyakori, ám rövid ideig tartó tevékenységek, a szabadidős tevékenységek ritkábbak, de hosszan kitöltik a napot. Másrészt adódik a nemek közötti feladateloszlás jellegzetességéből is, a férfiaknál a fizetett munkához és a társas élethez kapcsolódó tevékenységek az „ébren töltött

napból” igen jelentős részt tesznek ki, huzamosabb ideig és folyamatosan végzik azokat. E megállapítások természetesen a nőkre is vonatkoznak, ám a női tevékenységszerkezet igen fontos jellegzetessége, hogy a nap meghatározó részét kitöltő háztartási munka sok külön tevékenységre tagolódó, de gyakran ismétlődő tevékenységekből áll. (Például: főzés, takarítás, mosás, gyermekek ellátása.)

9. tábla

*A 15-84 éves népesség fő- és melléktevékenység összetételének megoszlása
(a tevékenységek előfordulásának gyakorisága) nemenként
(százalék)*

Tevékenység	Főtevékenység			Melléktevékenység			Teljes élet		
	Férfi	Nő	Összes	Férfi	Nő	Összes	Férfi	Nő	Összes
Fizetett munka	10,9	6,4	8,4	0,3	0,2	0,3	7,9	4,7	6,1
Háztartási munka	12,5	30,7	22,7	0,9	3,2	2,2	9,2	22,9	16,9
Közlekedés	15,8	12,8	14,1	0,0	0,0	0,0	11,3	9,2	10,1
Fiziológiai tevékenység	41,6	34,9	37,9	4,3	4,4	4,4	31,0	26,3	28,3
Társas szabadidő	5,0	3,6	4,2	73,9	67,7	70,4	24,6	21,8	23,0
Média	10,8	8,5	9,5	18,5	23,1	21,1	12,9	12,7	12,8
Egyéb szabadidő	3,5	3,0	3,2	2,1	1,3	1,7	3,1	2,5	2,8
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy mely tevékenységek fordulnak elő legnagyobb arányban a mellékéletben, egyrészt az átlagos időráfordítás, másrészt a tevékenységösszetétel tekintetében. (Lásd a 10. táblát.) A rádióhallgatást túlnyomórészt a mellékéletben végezzük mindkét számítás szerint. Hasonlóan domináns a társas szabadidőtöltés szerepe a melléktevékenységek között.

10. tábla

*A tíz legnagyobb arányú melléktevékenység súlya a teljes életben
(az adott tevékenység hossza, illetve előfordulása a teljes életben = 100,0%)*

A melléktevékenység a teljes élet tevékenységeinek			
napi átlagos hosszához		napi összes gyakoriságához	
viszonyítva			
Rádióhallgatás	91,5	Rádióhallgatás	94,6
Társas szabadidő	84,6	Társas szabadidő	87,0
Egyéb szabadidős tevékenység	46,9	Egyéb szabadidős tevékenység	34,6
Étkezés	22,6	Újságolvasás	19,1
Újságolvasás	22,4	Tévénézés	15,7
Egyéb hobbi	17,0	Egyéb hobbi	15,2
Mesélés, játék	13,3	Mesélés, játék	13,3
Könyvolvasás	12,3	Passzív pihenés	11,9
Passzív pihenés	10,1	Könyvolvasás	11,3
Mosás	9,1	Séta	9,8

Megjegyzés. A tevékenységkategoróriák tartalmának leírását lásd *Sebők-Sik* [2003] Melléklet 23. táblát.

11. tábla

A mellékélet hossza főtevékenységek szerint egy átlagos napon

Főtevékenység	Melléktevékenység (perc)											A mellék- tevékeny- ség aránya (százalék)
	Étkezés, személyes higiéniá	Fizetett munka, tanulás	Háztartási munkák	Gyermek és felnőtt ellátása	Társas szabadidő	Sport, testedzés, hobbi	Olvasás	Tévé- nézés, videózás	Rádió- hallgatás	Közlekedés és egyéb	Összesen (kerekítve)	
Fiziológiai tevékenységek												
Alvás	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0
Étkezés	0,8	0,0	0,1	0,1	54,3	0,1	0,4	1,8	8,2	0,3	66	78
Személyi higiénia	1,6	0,0	0,2	0,1	6,1	0,2	1,9	4,6	4,6	0,2	20	23
Fizetett munka												
Főfoglalkozású munka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0
Mezőgazdasági munka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0
Szellemi és egyéb nem mezőgazdasági munka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0
Tanulás	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0
Háztartási munkák												
Főzés	0,6	0,0	1,9	0,3	16,0	0,1	0,2	0,8	15,1	0,2	35	55
Lakás takarítása	0,2	0,0	1,2	0,0	3,8	0,0	0,0	0,9	4,0	0,1	10	43
Varrás	0,1	0,0	0,9	0,1	2,0	0,0	0,0	1,9	2,5	0,0	8	46
Egyéb háztartási munka	0,2	0,1	0,1	0,0	4,4	0,0	0,0	0,0	0,7	0,2	6	36
Javító- és karbantartó munka	0,4	0,0	0,0	0,0	5,3	0,0	0,0	0,0	2,0	0,1	8	66
Vásárlás	0,1	0,0	0,3	0,0	7,7	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	8	55
Ügyintézés	0,1	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	3	61
Gyermek ellátása	0,3	0,0	0,1	0,8	11,5	0,1	0,0	0,9	0,3	0,1	14	61
Felnőtt ellátása	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	3	62
Közlekedés	0,4	0,2	0,1	0,0	17,7	0,2	0,9	0,0	2,8	0,2	23	40
Szabadidős tevékenységek												
Társas szabadidő	6,3	0,0	0,3	0,2	16,2	0,1	0,0	2,1	2,7	0,6	29	53
Sport, testedzés	1,0	0,0	0,1	0,1	10,4	0,5	0,2	0,0	0,3	0,1	13	68
Hobbi	0,2	0,0	0,1	0,0	1,8	0,0	0,0	0,8	1,1	0,1	4	41
Olvasás	1,2	0,0	0,1	0,0	1,7	0,0	0,0	1,0	2,3	0,2	7	26
Tévé nézés, videózás	8,8	0,1	1,2	0,5	49,2	0,8	1,3	0,1	0,2	1,0	63	38
Rádióhallgatás	0,5	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	2	34
Egyéb szabadidős tevékenység	0,5	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	0,2	0,0	0,2	0,3	5	46
<i>Összesen</i>	<i>23,0</i>	<i>1,0</i>	<i>7,0</i>	<i>2,0</i>	<i>218,0</i>	<i>2,0</i>	<i>5,0</i>	<i>15,0</i>	<i>48,0</i>	<i>4,0</i>	<i>325</i>	<i>23</i>

* Ebben a táblában az alváson kívül a fizetett munka és a tanulás mellett sem szerepel melléktevékenység.

A melléktevékenységek szerepének súlya két esetben tér el jelentősen a fő- és a mellékéletben. Az egyik a „háttérétkezés”, amely több mint 20 százalékát teszi ki az összes étel- és italfogyasztásra fordított időnek, de gyakorisága jóval kisebb. Ez azt jelenti, hogy viszonylag ritkán, de akkor hosszan eszünk-iszunk valami más tevékenység mellett. A másik tevékenység a „háttértévész”, amely az összes tévénézés egyhatodát teszi ki, de az időráfordítása nem jelentős a párhuzamos életben.

A 11. tábla alapján látható, hogy a „főélet” napi 24 órájának 23 százaléka alatt van melléktevékenység, s ha az alvásra fordított időt nem vesszük számításba, az ébren töltött idő 55 százalékában párhuzamosan tevékenykedünk, azaz élünk.

A leghosszabb időráfordítású főtevékenységek a tévénézés, a főfoglalkozású munka, az étkezés és személyi higiénia, illetve a főzés. A mellékélet domináns tevékenysége a társas szabadidőtöltés, említésre méltó még a rádióhallgatás, az étkezés és személyi higiénia, a tévénézés, illetve a háztartási munka.

A főéletbeli tevékenységek közül az étkezéshez kapcsolódik legnagyobb arányban melléktevékenység, elsősorban a társas szabadidő és a rádióhallgatás, vagyis szeretünk zajos háttér mellett étkezni. A sportolásnak, ügyintézésnek, javító- és karbantartó munkának, illetve gyermekek és felnőttek ellátásnak 60-70 százaléka mellett jellemzően beszélgetünk vagy rádiót hallgatunk, vagyis ezek is olyan tevékenységek, amelyeket csoportosan végzünk, vagy ha nem, akkor a rádió pótolja az emberi közeget. E tevékenység ellentéte, tehát amit leginkább magunkban és csendben szeretünk végezni a személyi higiénia és az olvasás, vagyis ezek a privát élet legintimebb tevékenységei.

A leghosszabb tevékenységpár az életünkben az étkezés közbeni társas élet – az étkezés tehát ma éppúgy, mint mindig, nemcsak élelembevétel, hanem a teljes emberi élet társas létének része –, egy átlagos napon étkezés és ivás közben majdnem egy órát töltünk együtt másokkal. Ez annyira természetes igény, hogy az étkezéseknél – ahogyan korábban már említettük – a beszélgetőtárs hiányát hajlamosak vagyunk rádióhallgatással pótolni. A társas élet nemcsak az étkezéseket, hanem már a konyhai munkákat is végigkísérheti, a főzés közben akaratlanul is beszélgetni kezdünk a jelenlévő gyermekünkkel (párunkkal, szüleinkkel stb.).

A második leghosszabban előforduló tevékenységpáros (érdekessége, hogy két szabadidős tevékenység alkotja) a tévénézés közbeni társas élet. Mindennapi életünkben is tapasztaljuk, hogy a tévénézés súlya igen jelentőssé vált mind a szabadidős, mind a napi tevékenységek között, ennek a tendenciának a kísérő jelensége, hogy a napi események megbeszélése, a gyermekek iskolai élménybeszámolója a tévé műsoraival párhuzamosan zajlik. E folyamat másik eleme a tévénézés közbeni evés-ivás, ami jelentheti akár a reggeli melletti tévéműsorok „meghallgatását”, akár az esti film (meccs) közbeni nassolást és/vagy sörözgetést is.

Egy átlagos napon a közlekedési időnek csaknem harmada a társas életünk része is. Igen jól ismert helyzetek a teljes életünkben, hogy az iskolába vezető úton kérdezzük ki a leckét a gyerekünktől, vezetés közben telefonon egyeztetünk programokat az ismerőseinkkel.

AZ OTTHONI MUNKA

Az otthoni munka mennyisége politikai és közgazdasági szempontból is kiemelkedő jelentőségű kérdés a mai világban (*Szép–Sik* [2001], *Sik–Szép* [2001]), ami részben a

munka változó tartalmával és formájával, részben a női munka újraértékelésével magyarázható. Tanulmányunknak ez a része egy ponton kapcsolódik ehhez a kutatási területhez: elemezni tudjuk azt, hogy ha a mellékéletbeli otthoni munkát figyelmen kívül hagyjuk, az milyen mértékben torzítja a teljes életben belül otthoni munka mértékének becslését.

Természetesen a mellékéletbe tartozó otthoni munkát nem azért hagyják figyelmen kívül az időmérlegadatok rutinszerű elemzése során, mert az időmérleggel dolgozó szakemberek nincsenek tisztában ennek létével, hanem azért, mert ennek értékét túl kicsinek tekintik ahhoz a veszélyhez képest, ami a párhuzamos idő becslésének pontatlanságából fakad (*Proposal* [1998]).

A következő elemzésben egyrészt azt vizsgáljuk, hogy milyen mértékű az otthoni munka alulbecslése,⁷ másrészt azt, hogy a társadalom mely csoportjainak otthoni munkája lesz leginkább alulbecsülve az előbbi leegyszerűsített mérési eljárás eredményeképpen. A 12. táblában az otthoni munka mellék- és teljes életben végzett mennyiségét és arányát mutatjuk be.⁸

12. tábla

*A mellék- és teljes életben végzett otthoni munka hossza az év egy átlagos napján 2000-ben**

Tevékenységek	Mellékéletben végzett	Teljes életben végzett	A mellékéletben végzett otthoni munka aránya a teljes életben végzettből (százalék)
	otthoni munka (perc)		
Varrás	0,28	2,55	11
Főzés	1,21	47,7	3
Mosogatás	0,63	18,0	4
Befőzés	0,06	4,9	1
Lakástakarítás	2,31	25,9	9
Egyéb takarítás	0,17	10,2	2
Egyéb házimunka	0,28	4,8	6
Mosás, vasalás	1,45	15,9	8
Idősgondozás	0,06	1,76	3
Vásárlás	0,54	15,9	3
Szolgáltatás igénybevétele	0,17	4,79	4
Csecsemőgondozás	0,57	6,37	9
Gyerekgondozás	0,27	5,02	5
Mesélés, játék	1,18	8,86	13
Tanulás	0,19	3,81	5
Egyéb, gyerekekkel való foglalkozás	0,03	1,36	2

* Súlyozott minta, N=43142.

⁷ A számítások során az adott tevékenység végzésének teljes idejével számolunk, tekintet nélkül arra, hogy kinek a részére végezték az adott tevékenységet. Ebből következően adataink eltérnek a háztartási szatellit számla számára végzett hasonló számításoktól, ahol csak az olyan otthoni munka tekinthető a háztartási termelés részének, amely nem eredményez jövedelmet (*Szép-Sik-Sebők-Hanniker* [2003]). Mivel a saját háztartás számára végzett munka domináns minden esetben, ezért a fenti adatok elfogadhatók.

⁸ Korábban már említettük, hogy csak a főtevékenység mellett érvényes a „kinek a számára végezte az adott tevékenységet” minősítő kód. Ez kód az adott munkatevékenységet két szempontból jellemzi: egyrészt, hogy kinek a számára (vagyis vállalkozásnak, más háztartásnak stb.), másrészt, hogy ingyen vagy pénzért végezték-e. Az otthoni munka elemzése során eltekintünk ennek a kódnak a használatától mivel minden tevékenység esetében a „saját háztartás számára végzett munka” a domináns (lásd *Sebők-Sik* [2003]). Melléklet 1. és 2. tábla.)

A mellékletben végzett összes tevékenység a teljes életnek körülbelül egyharmadát teszi ki (*Sebők–Sik* [2003]). A 12. táblában látható valamennyi otthoni munka esetében ennél kisebb a mellék munka hossza a teljes életbeli otthoni munka hosszához képest. Következésképpen a mellékletben végzett otthoni munka elhagyása – az összes tevékenységet véve viszonyítási alapul – inkább csökkenti, mintsem növeli a torzítás mértékét. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az egyes otthoni munkák esetében ne lenne jelentős a mellékletbeli otthoni munka elhanyagolása. Az év egy átlagos napján ez összesen mintegy tíz percnyi melléklet elhagyását jelenti. Az egyes tevékenység esetében a torzítás legnagyobb a varrás, a csecsemőgondozás, a mesélés, a mosás és vasalás, a lakástakarítás esetében, ahol a melléklet figyelmen kívül hagyása rendre körülbelül tíz százalékos alulbecslést eredményez.

Vajon eltérő mértékű-e a mellékletben végzett otthoni munka mennyisége a teljes életbeli otthoni munka mennyiségén belül? Ha igen, akkor az a kérdés, hogy melyek azok a társadalmi csoportok, amelyek otthoni munkája a leginkább láthatatlanná válik akkor, ha a csak a főéletbeli munka mennyiségét elemezzük. A kérdés megválaszolására két olyan tevékenységet választottunk, amelyek esetében viszonylag magas a melléktevékenység aránya az összes tevékenységből: a varrást és a lakástakarítást.

Aligha meglepő, hogy a varrás mind a fő-, mind a mellékletben zömmel női munka. (Lásd a 13. táblát.) Ugyanakkor látható, hogy a kevés férfi varrási idejéből éppen akkora mennyiség jut a mellékletre, mint az ennél ötvenszer több női varrásidő esetében, tehát a torzítás mértéke (11 százalékos alulbecslés) azonos mindkét nem esetében.

13. tábla

A melléktevékenységként és összes munkaidőben (fő- és melléktevékenységként) végzett varrás hossza az év egy átlagos napján társadalmi csoportonként

Megnevezés	Melléktevékenységként	Összes munkaidőben	A melléktevékenység összes munkaidőbeli aránya (százalék)
	végzett varrás (perc)		
Összesen	0,28	2,55	11
Nem			
Férfi	0,00	0,11	11
Nő	0,53	4,73	11
F-érték	58	512	
Életkor (éves)			
15–23	0,03	0,67	4
24–29	0,09	1,10	8
30–35	0,05	1,33	4
36–41	0,21	2,44	9
42–47	0,25	1,66	15
48–53	0,43	2,74	16
54–59	0,60	4,10	15
60–66	0,40	3,58	11
67–73	0,72	5,89	12
74–84	0,39	5,77	7
F-érték	5*	30	

(A tábla folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Megnevezés	Melléktevékenységként	Összes munkaidőben	A melléktevékenység összes munkaidőbeli aránya (százalék)
	végzett varrás (perc)		
Régió			
Közép-Magyarország	0,31	2,40	13
Közép-Dunántúl	0,32	3,21	10
Nyugat-Dunántúl	0,10	2,61	4
Dél-Dunántúl	0,50	3,37	15
Észak-Magyarország	0,26	1,90	14
Észak-Alföld	0,09	2,16	4
Dél-Alföld	0,36	2,75	13
F-érték	2*	3*	
Településtípus			
Budapest	0,38	2,53	15
Megyeváros	0,26	2,89	9
Város	0,33	2,36	14
Község	0,20	2,54	8
F-érték	1*	6*	
Iskolai végzettség			
8 általános alatt	0,67	5,07	13
8 általános	0,22	2,50	9
Szakmunkásképző	0,18	2,25	8
Szakközépiskola	0,27	2,34	12
Technikum	0,04	1,07	4
Gimnázium	0,38	3,16	12
Főiskola	0,42	2,07	20
Egyetem	0,17	0,95	18
F-érték	3*	11	
Gazdasági aktivitás			
Foglalkoztatott	0,16	1,22	13
Dolgozó nyugdíjas	0,14	3,89	4
Nyugdíjas	0,62	5,62	11
Rokkant nyugdíjas	0,45	2,92	15
Gyesen, gyeden levő	0,00	3,70	0
Munkanélküli	0,22	3,70	6
Segélyezett	0,71	3,96	18
Háztartásbeli	0,86	5,84	15
Tanuló	0,00	0,57	0
Eltartott	0,00	1,19	0
F-érték	4*	36	

* Az F-érték $p=0,05$ szinten nem szignifikáns.

Életkor szerint vizsgálva a jelenséget ezzel szemben azt találjuk, hogy a középkorúak körében nagyobb a „mellékesen” varrók aránya, tehát ha az otthoni munka mennyiségét csak a főélet elemzése alapján végeznénk, akkor az ő munkájuk válna a legnagyobb eséllyel láthatatlanná. (Nem világos, hogy miért hajlamosabbak a segélyezettek, a rokkant nyugdíjasok és a háztartásbeliek (tehát akik otthon „dolgoznak”) valamilyen más tevékenység mellett varrni, ezzel szemben a gyesen, gyeden levők, a tanulók és az eltartottak, ha varrnak, akkor ezt kivétel nélkül főtevékenységüknek tekintik.)

A lakástakarítás esetében a kor növekedésével folyamatosan nő a mellékéletben végzett takarítás mennyisége. (Lásd a 14. táblát.) Ez a jelenség – az öregedéssel mel­lékesebbé válás – azt jelentheti, hogy munkavégzés helyett egyre gyakoribb, hogy a hatékony „főmunkából” mindinkább mellékes „sepregetés”-sé válik a takarítási tevé­kenység.

14. tábla

A melléktevékenységként és az összes munkaidőben (fő- és melléktevékenységként együtt) végzett lakástakarítás hossza társadalmi csoportonként az év egy átlagos napján

Megnevezés	Melléktevékenységként	Összes munkaidőben	A melléktevékenység összes munkaidőbeli aránya (százalék)
	végzett takarítás (perc)		
<i>Összesen</i>	2,31	25,94	9
Nem			
Férfi	0,74	9,39	8
Nő	3,72	40,8	9
<i>F-érték</i>	416	4589	
Életkor (éves)			
15–23	1,05	18,4	6
24–29	1,57	22,2	7
30–35	1,87	25,1	7
36–41	2,07	25,8	8
42–47	2,16	25,2	9
48–53	2,42	27,7	9
54–59	3,37	31,5	11
60–66	3,60	32,9	11
67–73	3,45	29,6	12
74–84	3,50	30,5	11
<i>F-érték</i>	16	38	
Régió			
Közép-Magyarország	1,45	25,4	6
Közép-Dunántúl	2,08	25,0	8
Nyugat-Dunántúl	1,95	25,7	8
Dél-Dunántúl	1,31	25,2	5
Észak-Magyarország	5,91	30,9	19
Észak-Alföld	2,23	26,5	7
Dél-Alföld	1,85	23,5	8
<i>F-érték</i>	65	12	
Településtípus			
Budapest	1,64	27,2	6
Megyeváros	3,53	29,8	12
Város	2,33	24,4	10
Község	2,06	24,6	8
<i>F-érték</i>	23	24	
Iskolai végzettség			
8 általános alatt	4,01	29,4	14
8 általános	2,51	27,6	9
Szakmunkásképző	1,78	20,9	9
Szakközépiskola	2,29	28,5	8
Technikum	2,44	24,4	10
Gimnázium	1,97	28,1	7
Főiskola	2,38	28,3	8
Egyetem	1,46	21,1	7
<i>F-érték</i>	10	26	

(A tábla folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Megnevezés	Melléktevékenységként	Összes munkaidőben	A melléktevékenység összes munkaidőbeli aránya (százalék)
	végzett takarítás (perc)		
Gazdasági aktivitás			
Foglalkoztatott	1,59	20,3	8
Dolgozó nyugdíjas	1,48	26,5	6
Nyugdíjas	3,76	33,6	11
Rokkant nyugdíjas	3,10	29,6	10
Gyesen, gyedben levő	4,56	50,7	9
Munkanélküli	2,71	31,7	9
Segélyezett	3,92	36,0	11
Háztartásbeli	3,56	56,3	6
Tanuló	1,02	16,8	6
Eltartott	2,34	28,9	8
F-érték	20	113	

* Az F-érték $p=0,05$ szinten nem szignifikáns.

Az észak-magyarországiak és az iskolázatlanok kivételével nincsenek nagy eltérések a takarítás „láthatatlanná válásának” esélyében az egyes társadalmi csoportok között.

*

A teljes életnek akár a sűrűségét, akár a hosszát tekintjük, a mellékélet aránya a teljes életben belül nem elhanyagolható. Ily módon az időfolyam párhuzamos méréséből származó adatok elemzése lehetővé teszi a lakosság életvitelének jobb megismerését és a háztartási termelés pontosabb becslését. E tanulmány keretében megvizsgáltuk a fő- és mellékélet hosszának és sűrűségének társadalmi meghatározottságát, illetve azt, hogy 1986 óta miként változott a szocio-demográfiai tényezők hatása az élet párhuzamosságára. Az eredményeket a következőképpen foglalhatjuk össze.

Két olyan vonása van a párhuzamos idő és a teljes élet sűrűségének és hosszának, amely minden tekintetben érvényesül: az iskolai végzettség növekedésével az idő és az élet sűrűbb és hosszabb lesz, illetve az öregedés üresebbé és rövidebbé teszi az időt és az életet. Az időbeli összehasonlítás eredményei alapján megállapítható, hogy a magyar társadalomban az idő és az élet sűrűségének és hosszának mechanizmusa alapvetően nem változott a rendszerváltás során, illetve az eltelt két évtized modernizációs vagy poszt-modernizációs folyamatainak hatására.

Megvizsgáltuk, hogy mennyiben tér el egymástól a fő- és mellékéletben végzett tevékenységek összetétele és hogy a párhuzamos élet e két dimenziójának összekapcsolódásakor milyen tipikus élethelyzetek, azaz tevékenységkombinációk állnak elő. Adataink szerint a fő- és a mellékélet szerkezete nagymértékben eltér; tehát míg a főéletben a munkatevékenységeknek van meghatározó szerepük, addig a mellékéletet inkább a szabadidős tevékenységek jellemzik. A teljes élet tevékenységeinek összetétele jól mutatja a nemek közötti feladatmegosztás jellegzetességeit. A férfiaknál a fizetett munkához és a társas élethez kapcsolódó tevékenységek az „ébredt napból” igen jelentős részt tesznek ki, huzamosabb ideig és folyamatosan végzik őket. E megállapítások természetesen a nőkre is vonatkoznak, ám a női tevékenység-szerkezet igen fontos sajátossága, hogy a nap meghatározó részét kitöltő háztartási munka sok külön tevékenységre tagolódó, de gyakran ismétlődő tevékenységekből áll.

A párhuzamos élettevékenységek összekapcsolódásakor a mindennapi élet tipikus helyzeteit ismerhetjük fel, ilyen például az étkezés közbeni társas élet (egy átlagos nap majdnem egy órát vagyunk társaságban evés és ivás közben) vagy a tévénézés közbeni társas élet (az „ébredt napból” csaknem egy órát töltünk a napi események megbeszélésével miközben a háttérben szól a tévé).

Különös figyelmet fordítottunk az otthoni munka mellékéletbeli szerepére, és választ kerestünk arra a kérdésre, hogy milyen mértékű az otthoni munka alulbecslése és mely társadalmi csoport otthoni munkája válik láthatatlanná akkor, ha csak a főéletbeli munka mennyiségét elemezzük. Az egyes tevékenységeket vizsgálva a torzítás a legnagyobb a varrás, a cse-csemőgondozás, a mesélés, a mosás/vasalás és a lakástakarítás esetében, ahol a mellékélet figyelmen kívül hagyása rendre körülbelül tízszázalékos alulbecslést eredményez.

Az időtartam párhuzamos mérése még további elemzési témákra ad lehetőséget. Tervezük, hogy módszertani érdekességként (s egyszersmind annak illusztrálására, hogy mi történne, ha az időmérlegnaplóban valamennyi párhuzamos tevékenységet említő felcserélte volna a fő- és melléktevékenységet) olyan „álfő- és álmelléktevékenység”-időmérleget is előállítanánk, amelyben minden főtevékenységet, amellyel egyidejűleg melléktevékenység is folyt, felcserélnénk egymással. Megvizsgálunk a legjellemzőbb tevékenységkombinációk előfordulásának gyakoriságát a legfontosabb szocio-demográfiai változók mentén. Ennek logikus folytatása, hogy a legjellemzőbb élethelyzetek környezetének leírását is bevonjuk az elemzésbe. Ez azt jelenti, hogy a leggyakoribb élethelyzetek esetében megnéznénk, hogy hol, kivel és kinek a számára történt a főtevékenység, s hogy ebben milyen eltérések vannak társadalmi csoportonként. A környezet-elemzés eredményeként felállítható egy olyan tipológia, mely által megismerhetjük a párhuzamos tevékenységek legjellemzőbb társadalmi helyzeteit ismerhetjük meg.

IRODALOM

- FALUSSY B. [2001]: *A időmérleg felvétel módszertani dokumentációja*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
Proposal for a satellite account of household production [1999]. Working Papers. 9. sz. EUROSTAT.
 SEBŐK CS. – SIK E. [2003]: *A teljes élet*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. (Kézirat.)
 SIK E. – SZÉP K. [2001]: A háztartási munka értéke és a háztartások munkaidő-gazdálkodása. In: *Szerepváltozások*. Szerk.: Nagy I. – Pongrácz T.-né – Tóth I. Gy., TÁRKI, Budapest. 176–197. old.
 SZÉP K. – SIK E. [2001]: A háztartási termelés pénzértéke. *Statisztikai Szemle*. 78. évf. 7. sz. 596–612. old.
 SZÉP K. – SIK E. – SEBŐK CS. – HANNIKER S. [2003]: A háztartási termelésben felhasznált munka értéke 2000-ben. In: *A háztartási szatellit számla 2000. évi kísérleti számításai*. Szerk.: Szép K. – Sik E. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

SUMMARY

Parallel measurement of time use provides us a better understanding of way of life of the population and a more precise estimation of the volume of domestic work. First, the paper examines which socio-demographic characteristics increase or decrease the length and density of the main and secondary activity and how the influence of social factors on these two spheres of life has changed since 1986.

As to the difference in the composition of the activity in main and secondary life, the authors give an overview of the typical life situations (activity combinations) resulted in a combination of this two parallel dimensions of life.

Finally, the paper focuses on the volume of domestic work as a secondary activity and to what extent such household chores are underestimated. We reveal which social group's domestic work disappears disproportionately when only the amount of main domestic work is examined.

The analysis is based on the Time Use Survey, which was carried out in 1986 and in 1999-2000 by the Hungarian Central Statistical Office. The samples in both cases included more than 10 thousand households.